

Kulturrom,
Ved Kjetil Wevling
Øvre Slottsgate 2b
0157 Oslo

Daniel Nordgård
Øystein Flemmen
Fakultet for Kunst
Universitetet i Agder

02.10.2020

Rammer for opplevelser

Innledning

Høsten 2019 ble undertegnede kontaktet av Kulturrom vedrørende et behov for å gjøre en kartlegging av norske lyd- og lysteknikere og å finne litt mer ut i forhold til hva som er deres arbeidsvilkår. Dette inkluderer alt fra inntekt til trivsel og eventuelle ønsker om videreutdanning. Ettersom det er gjort relativt lite forskning og kartlegging på denne delen av kulturnæringen, var det også et behov for å gjøre noen litt mer grunnleggende undersøkelser, som å kartlegge hvem denne gruppen er, i forhold til antall, kjønn og utdanning. Arbeidet ble noe forsinket og da vi kom i gang ordentlig over nyttår 2020 gikk norsk musikkbransje inn i sin største krise noensinne med Covid-19 og nedstenging av sektoren. Som følger ble en kartlegging av utdanning og arbeidsvilkår for lyd- og lysteknikere i Norge en nedprioritert oppgave all den tid ingen hadde jobb og alt fokus ble satt til å sikre at ikke hele sektoren forsvant. På den annen side ble det vurdert at kanskje var det viktigere enn noen gang å ha bedre oversikt over feltet for å bedre kunne vite effektene av pandemien, samt et bedre utgangspunkt for å vite hvordan feltet kan bygges opp når pandemien er over og sektoren skal forsøke å komme tilbake til normalen. Det ble derfor bestemt å sette i gang undersøkelsen våren 2020, i to omganger. Den første runden med undersøkelser ble gjort i mai/juni, hvor fokus var både å gi et bilde av sektoren før pandemien, så vel som informasjon om dagens situasjon. Deretter ble det gjort en oppfølgende undersøkelse i september 2020, hvor vi fulgte opp enkelte spørsmål for å se etter endring. Dette gjelder primært respondentenes tanker om fremtiden og forventninger om videre arbeid i sektoren.

Vi har opplevd at begge spørreundersøkelser er blitt tatt godt imot og vi har fått mange svar. Dette kan tyde på at en kartlegging av sektoren er ønsket (og kanskje savnet?), samt at mange helt sikkert anser det som ekstra viktig å bidra med opplysninger og informasjon i en tid med såpass stor usikkerhet.

I den første runden med spørreundersøkelser (mai/juni) endte vi opp med 287 respondenter hvorav 244 fullførte hele undersøkelsen, mens i den andre (september) fikk vi 362 respondenter som gjennomførte hele undersøkelsen. Dette er svært gode tall og vi er meget fornøyd med gjennomføringen og resultatet av undersøkelsen.

I det følgende vil vi begynne med å gi noen generelle beskrivelser av feltet og undersøkelsen, før vi går mer detaljert inn på enkelte tall og hva de betyr.

Daniel Nordgård

Øystein Flemmen

Noen generelle betraktninger

Det har vært noen utfordringer knyttet til å kartlegge et felt hvor det er gjort forholdsvis lite kartlegging fra før, og som i tillegg består av en yrkesgruppe som ikke har noen beskyttet tittel – å være lyd- eller lystekniker er noe hvem som helst kan kalle seg (selv om dette ikke ville bety at man ville få jobbe som lyd- eller lystekniker). Dette er i tillegg et yrke hvor en stor del av bransjen er selvstendig næringsdrivende og hvor rekrutteringen noen ganger går gjennom andre deler av bransjen (slik som utøvende musiker, eller studiotekniker). Dette gjør at det har vært forholdsvis vanskelig å for eksempel bruke Brønnøysundregistrene, ettersom flere har næringskoder som «henger igjen» fra tidligere yrker og dermed ikke nødvendigvis dukker opp under koder som er direkte knyttet til lyd- og lysteknikk. Dette har vi forsøkt å komme forbi gjennom å krysskoble brønnøysundregistre med åpne fora som f.eks. facebookgrupper, og vi har endt opp med et anslag som vi tror gir et riktig bilde av populasjon, nemlig at det er rundt tre tusen profesjonelle lyd- og lysteknikere i Norge. Det er i tillegg en del «blandingsøkonomi», ved at lyd- og lysteknikk for enkelte bare er en liten del av inntekten. Dette gjør at dem som kaller seg lyd- og lysteknikere fort kan innebefatte alt fra de høyst profesjonelle, til det man må kalle amatører eller hobbybasis. I de to facebookgruppene Lysligaen og Knottepøbler, er det til sammen 4455 unike brukere. Vi antar at gapet mellom de 3000 teknikerne vi har regnet oss frem til og dem som er medlem av facebookgruppene er en blanding av feilmargen hos oss og enkelte som gjør dette helt på hobbybasis. Det er uansett ikke hovedfokus for dette arbeidet å etablere hvor mange lyd- og lysteknikere det finnes i Norge, utover å gi et estimat.

I forhold til undersøkelsen kan man se fra tallene under at dette i størst grad representerer det man må kalle profesjonelle lyd- og lysteknikere.

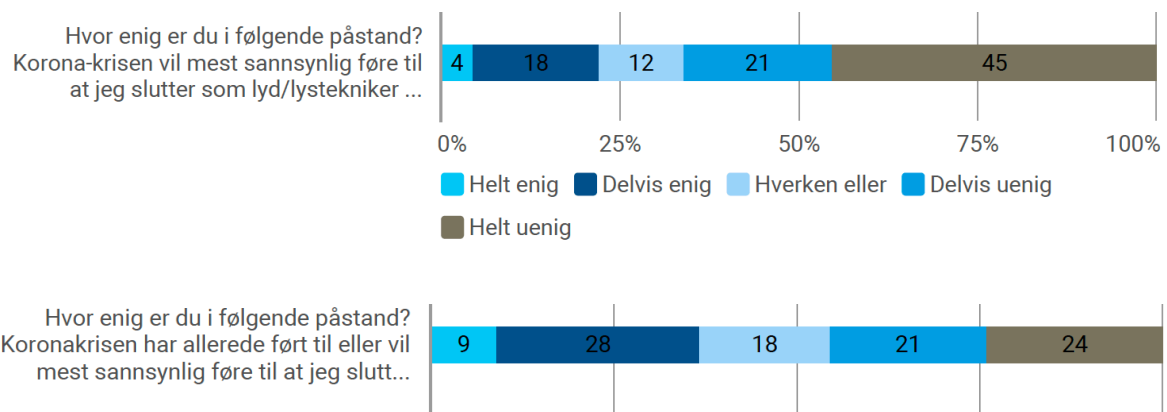
Et av utgangspunktene for undersøkelsen har vært utdanning. Det vil si, det har vært et ønske om å kartlegge hva slags utdanning denne yrkesgruppen har, ikke for å «måle» utdanningsnivået i sektoren, men for å danne seg et bilde av hva en eventuell utdanning innen dette feltet bør bestå av. Dette gjelder for eksempel spørsmål knyttet til kunstneriske fag, versus tekniske fag. Satt på spissen; burde en utdanning for lyd- og lysteknikere være en kunstutdanning eller et ingeniør-fag? Kanskje begge deler? Og, i hvor stor grad bør det være praksis-orientert? Bør den være på videregående nivå, eller bør den være på høyskole- og universitetsnivå? Eller, trengs det i det hele tatt noen formell utdanning for feltet?

Utdanning har uansett vist seg å være et litt vanskelig (og ømtålig) tema i spørreundersøkelsen. Av forskjellige grunner har det vært et tema som flere har reagert på og som vi har fått tilbakemeldinger på. Vi ser også fra undersøkelsen at spørsmål knyttet til utdanning har ført til at flere har falt fra undersøkelsen og sluttet å svare. Dette kan selvfølgelig skyldes mange ting, men man sitter også igjen med en følelse at dette er et tema som for enkelte føles privat og kanskje litt vanskelig.

Et annet tydelig funn i spørreundersøkelsen er at dette er en yrkesgruppe som trives svært godt i jobben! På spørsmålet om man var enig i påstanden at man trivdes godt i arbeidet, svarer hele 74% at man er helt enig. 22% er delvis enig. Det er vanskelig å vite helt hva man skal sammenlikne med. Eller hva man hadde forventet. Men, når 96% av respondentene sier at de er helt eller delvis enig i påstanden at man trives godt i jobben, så er jo dette tall andre sektorer som regel kan se langt etter. Her kan man også ta med at dette er et yrke med relativt vanskelig arbeidstid – med helger og kvelder som standarden – ofte fysisk krevende og med høye krav til prestasjon (Dette bygger blant annet på de kvalitative intervjuene gjort i forbindelse med Øystein Flemmens masteravhandling; UiA, 2020).

At dette er en yrkesgruppe som trives godt i arbeidet merkes også ved at relativt få av respondentene svarer at de vurderer å slutte i yrket som følger av Covid-19, selv etter at hele bransjen er stengt ned og selv om de også svarer at de ikke tror bransjen vil vende tilbake til normalt. Med andre ord; norske lyd- og lystechnikere ønsker å jobbe med lyd og lys.

På den annen side, her ser vi også en merkbar endring fra mai-undersøkelsen til september-undersøkelsen. Mens 22% av de spurte i mai svarer at de er helt eller delvis enige i at Covid-19 mest sannsynlig vil føre til at de slutter som lyd/lystekniker, har denne andelen økt til 37%. På den andre siden av skalaen ser vi også tydelig endring blant dem som sier seg helt uenig i at de mest sannsynlig vil slutte. Her var det i mai 45%, mens denne i september har krympet til kun 24%

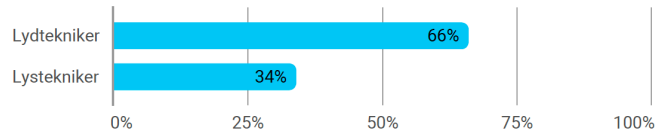

Dette er en utvikling som burde bekymre og som vi vil komme tilbake til nedenfor.

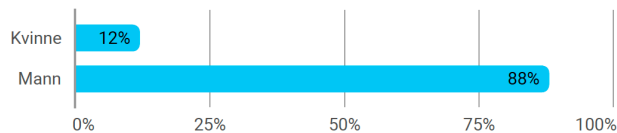
Demografi og inntekt

I den første undersøkelsen, den som ble gjennomført i mai, gjorde vi en mer grunnleggende kartlegging av feltet med mål om å få litt bedre innsikt i hvem lyd- og lysteknikerne er. Det vil si, vi var ute etter å danne oss et bilde av yrkesgruppen. Kort fortalt er to av tre primært lydteknikere. Det er klar overvekt av menn. Det kan virke som at dette er en yrkesgruppe som har en relativt høy årsinntekt, sett i forhold til sektoren de jobber i og det er en klar overvekt av dem som er selvstendig næringsdrivende. Kun 27% oppgir at de er arbeidstakende. 42% oppgir at de er selvstendig næringsdrivende eller jobber for eget firma, mens 31% svarer at de er begge deler.

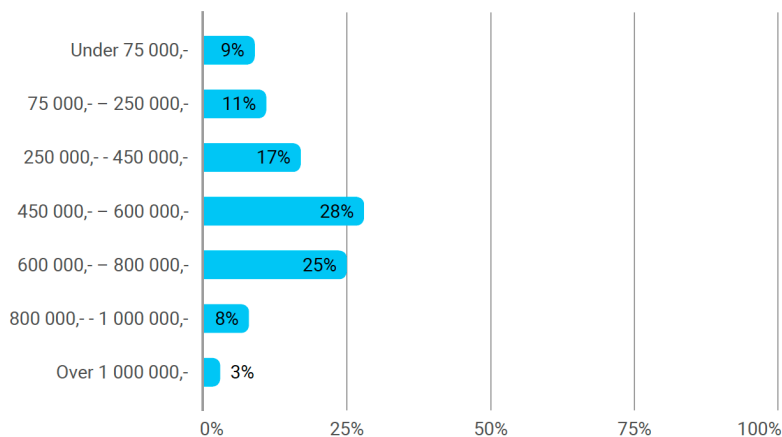
Vil du primært betgne deg som en lyd- eller lystekniker?

Kjønn?

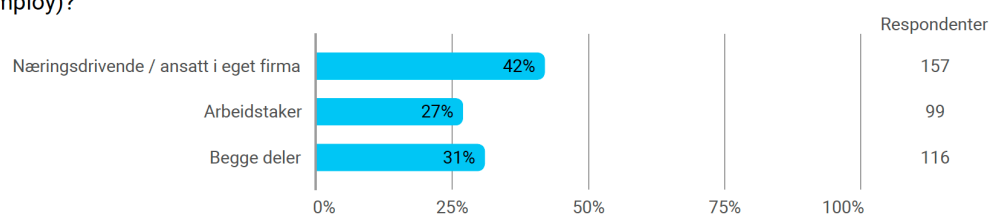

Årsinntekt før Covid-19*

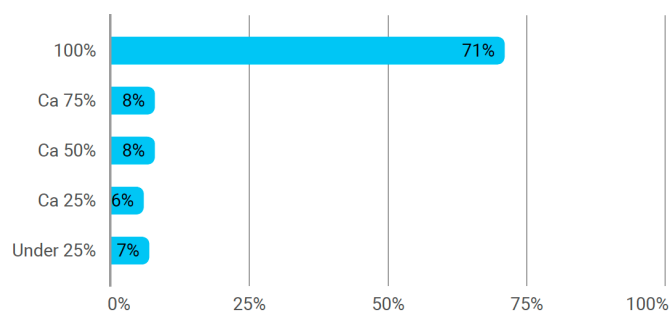

*I forhold til spørsmålet om inntekt er det viktig å understreke at vi ikke spurte spesifikt hvorvidt dette var netto eller brutto. Vi kan dermed ikke utelukke at begge typer tall befinner seg i dataen. Dette er jo viktig generelt sett, men det er selvsagt veldig viktig når respondentene har forskjellige inntektsmodeller ved at de kan være ansatte eller selvstendig næringsdrivende. Dette innebærer jo forskjellige former for beskatting.

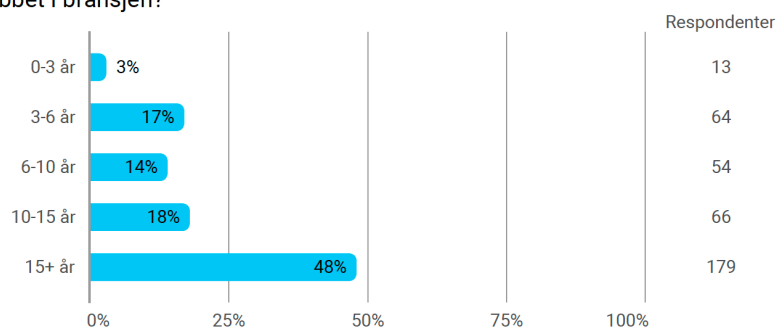
Er du arbeidstaker eller næringsdrivende (næringsdrivende innebærer også ordninger som Employ)?

Hvor stor andel av dine inntekter har kommet fra teknisk arbeid før koronakrisen?

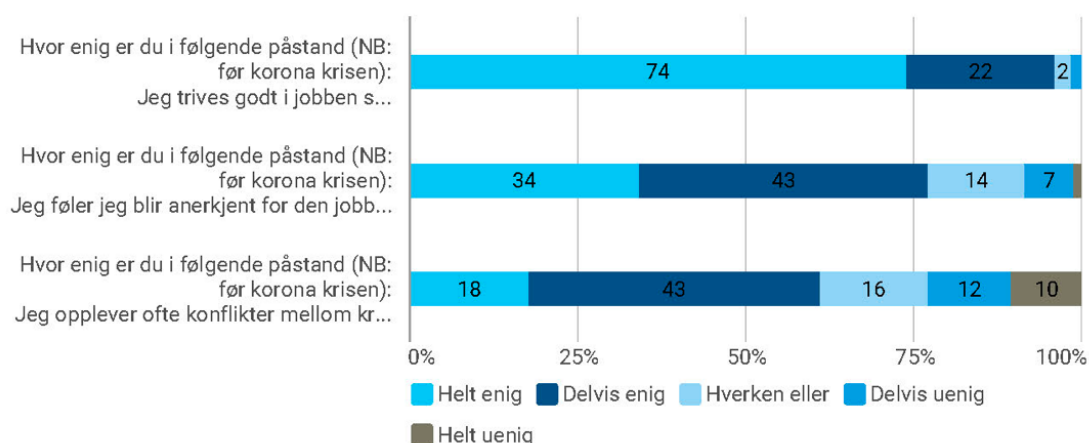

Hvor mange år har du jobbet i bransjen?

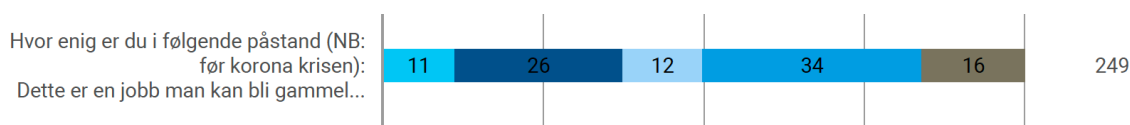

Trivsel

Som nevnt innledningsvis er dette en yrkesgruppe som oppgir at de trives godt i jobben. Her må det tas med at undersøkelsen er gjort etter at Covid-19 var i gang og de aller fleste av respondentene ikke var i vanlig arbeid og ikke hadde vært det på flere måneder. Det kan selvfølgelig være at trivsel på arbeidsplass påvirkes med distanse og at svarene påvirkes noe av dette. Men, det er likevel tall som er overveldende positive. Respondentene svarer også at de føler at de blir anerkjent for jobben de gjør. Hele 78% er helt eller delvis enige i påstanden. Men, det er også et yrke som virker å påvirke familieliv og sosiale relasjoner. På spørsmål om hvor enig man er i påstanden at man *ofte opplever konflikter mellom krav i arbeidet og forventinger hos familie/venner*, svarer 61% at de er helt eller delvis enig. Kun 22% er helt eller delvis uenig.

I tillegg spurte vi respondentene om dette var et yrke man kunne «bli gammel i?». Her svarer ganske nøyaktig halvparten av respondentene at de er uenig i at dette er tilfelle.

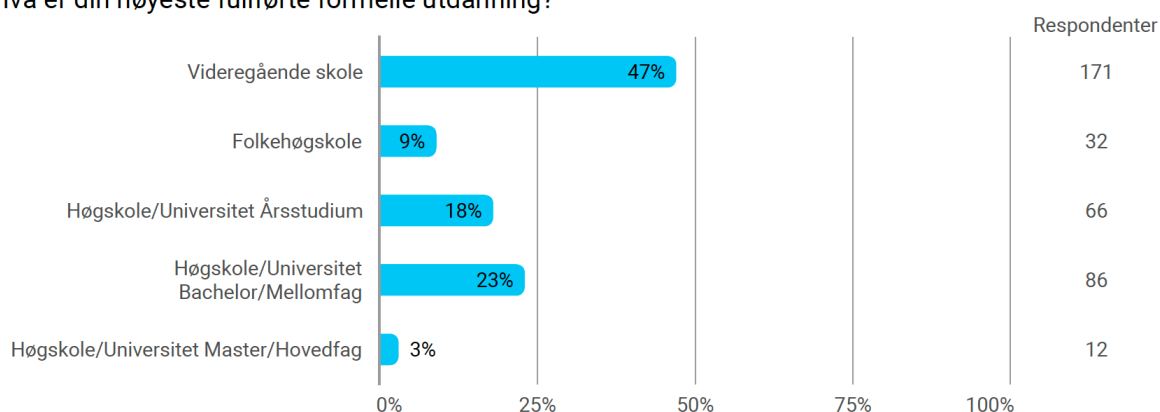
Det er med andre ord et litt komplisert bilde som tegnes av gruppens trivsel på jobb. På den ene siden viser undersøkelsen at dette er en yrkesgruppe som trives veldig godt i jobben og at de blir anerkjent i jobben. På den annen side så peker undersøkelsen på at mange av respondentene ikke ser for seg at dette er en jobb de kan bli gammel i. Det kan være mange grunner til dette. For eksempel kan det jo tenkes at utfordringer knyttet til å kombinere yrket med familie og sosiale relasjoner henger sammen med langtidsplaner for jobben. Dette er ofte jobber som involverer ugunstig arbeidstid, mye reising og fysisk krevende oppgaver. På den annen side kan det også være at respondentene har forskjellige motivasjoner og grunner til å være i yrket. Det kan hende at flere av dem som har svart, også ser på jobben som noe midlertidig og derfor ikke noe man ønsker å være lenge i. Det faktum at 48% av respondentene svarer at de har vært i jobben i mer enn 15 år, signaliserer jo at enkelte allerede har vært lenge i yrket og antakelig også har planer om å «bli gammel» i faget.

Utdanning

Det er vanskelig å vite helt hva man burde forventet av både utdanningsnivå og utdanningstype, og det er vanskelig å vite hva man burde sammenlikne med. Likevel, på spørsmålet rundt hva som er din høyeste fullførte utdanning, svarer nesten halvparten av de spurte at de ikke har noen utdanning etter videregående skole. 23% har en bachelor og 3% har en master. Det viktige her er egentlig ikke å måle den formelle utdanningen og å ha noen mening om hva slags nivå av utdanning man *burde* ha. Utgangspunktet for å se på utdanning var for å ha et grunnlag for å mene noe om hvilket nivå man burde legge en eventuell fremtidig utdanning på. Burde det være på videregående nivå, eller på høyskole/universitet?

Men, Covid-19 har på sett og vis gjort dette spørsmålet enda mer aktuelt, idet det også kan si noe om denne yrkesgruppens mobilitet. Det vil si, vil det være enkelt for disse å finne seg nytt arbeid dersom man ikke har noen formell utdanning utover videregående skole? Og, vil et eventuelt bytte av jobb gi lønnsnivå tilsvarende det man ser her? Vi vil komme tilbake til dette mot slutten.

Hva er din høyeste fullførte formelle utdanning?

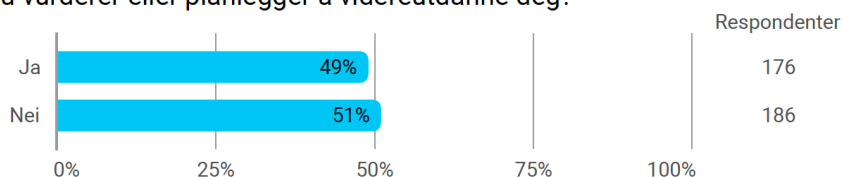
Et annet forhold ved utdanningen er at den er svært spredt i forhold til hva slags type utdanning man har. 38% av de spurte i mai-undersøkelsen svarer at de har lyd/lysteknisk utdanning. 13% svarer at de har kunstfaglig utdanning, mens 24% og 11% svarer at de har henholdsvis elektroutdanning og ingeniøruddanning. 42% har «Annen» utdanning. Her er det viktig å legge til at vi ikke har spesifisert tydelig hva som menes med de forskjellige kategoriene for utdanning, eller hvilket «nivå» vi snakker om. Vi har heller ikke gjort svaralternativene gjensidig utelukkende, det vil si at man har kunnet krysse av for flere alternativ. Det kan derfor være at respondentene har tolket det dit at man har svart på hva slags type kunnskaper/kompetanser man har, og at «lyd/lysteknisk utdanning» også inkluderer kurs og seminar, for eksempel i regi av musikkbransjeaktører.

Vi hadde også et åpent felt hvor man kunne skrive inn hva slags «annen» utdanning man har. Rent statistisk var nok ikke dette den beste måten å gjøre det på, ettersom klassifisering blir nærmest umulig. Men, listen over forskjellige utdanninger som skrives inn gir også et glimrende bilde av spredningen og hvor heterogen gruppe vi snakker om. Blant utdanningene som listes opp, finner man alt fra kokker, billakkerer, jurister, rørleggere, sykepleiere, urmaker, sjømenn og en hel rekke som lister seg som autodidakt.

I undersøkelsen som ble gjort i september, spurte vi om Covid-19 har ført til at du vurderer eller planlegger å videreutdanne deg. Her svarer halvparten ja. Dette kan både tyde på at man vurderer det som sannsynlig at man må ha mer/annen utdanning ved et eventuelt bytte av

jobb. Men det kan også bety at dette er noe man har ønsket lenge, men at dagens situasjon har muliggjort å begynne på en videreutdanning.

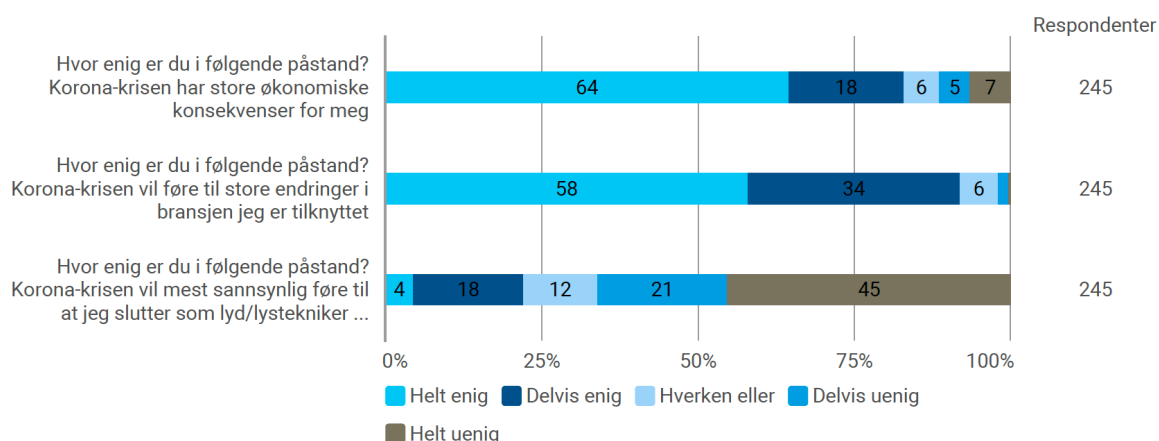
Har koronakrisen ført til at du vurderer eller planlegger å videreutdanne deg?

Covid 19

Dette er en sektor som er hardt truffet av pandemien. Man trenger ikke noen stor undersøkelse for å danne seg et bilde av alvoret for dem som jobber i sektoren. Det er likevel viktig å få etablert noen tall, både i forhold til å bedre kunne beskrive forholdene, samt (og dette er kanskje det viktigste) å ha noe å måle over tid. Kun ved å tallfeste forholdene kan man beskrive nøyaktig og bekrefte endring. I den opprinnelige undersøkelsen som ble gjort i mai var Covid-19 kun én av flere variabler vi var interesserte i å se på, mens i den siste var dette et spørsmål vi så fulgte opp spesifikt for å se etter en endring. Det er viktig å understreke at Covid-19, og effektene for sektoren, er et stort tema med en rekke variabler som ikke er tatt med i denne undersøkelsen. Dette er en start og som kan (og bør) følges opp og utvides.

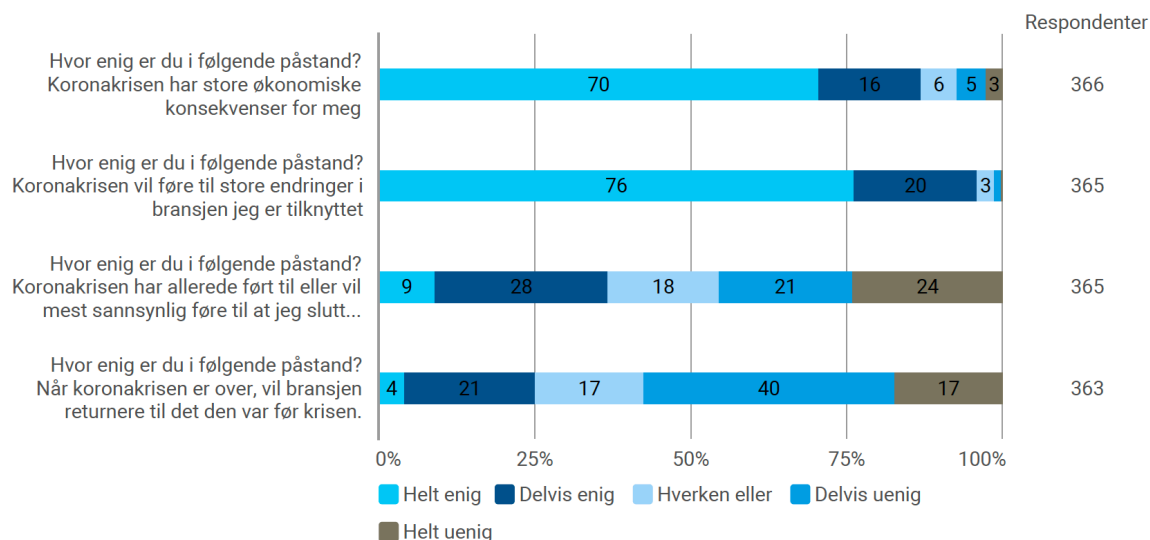
I undersøkelsen som ble gjort i mai spurte vi hvor enige de var i tre påstander; *Koronakrisen har store økonomiske konsekvenser for meg*, *Koronakrisen vil føre til store endringer i bransjen jeg er tilknyttet* og *Koronakrisen vil mest sannsynlig føre til at jeg slutter som lyd/lystekniker*. Det sistnevnte punktet har vi allerede berørt innledningsvis, men de to andre er også interessante. Her melder en stor andel av de spurte at krisen har store økonomiske konsekvenser (82% er helt eller delvis enige) og at krisen vil føre til store endringer i bransjen de er tilknyttet (92% som er helt eller delvis enige).

Da undersøkelsen ble gjentatt i september, ser vi at det er en økning i begge svaralternativ på fire prosentpoeng, noe som for så vidt ikke er så veldig mye. Men, den det er en større endring i graderingen på svarene. Og da spesielt i forhold til hvorvidt de tror at Covid-19 vil føre til store endringer i bransjen de er tilknyttet. Hele 76% av de spurte er helt enige i påstanden, mens 20% er delvis enige. Og når tre prosent sier hverken eller, betyr det at nær ingen (1%) tror at denne krisen ikke vil føre til store endringer i bransjen. Dette må ses i sammenheng med at undersøkelsen er gjort på høsten, etter at sommerens festivaler skulle

vært gjennomført og samtidig som flere og flere rapporter sier at det vil ta lang tid før en vaksine er på plass. På denne tiden har man også begynt å prate om at også festivalsommeren 2021 er truet. Tallene kan tyde på at flere ser for seg at ved en forlengelse av krisen, så er effekten på bransjen større.

I september-undersøkelsen tok vi også med påstanden *Når koronakrisen er over, vil bransjen returnere til det den var før krisen.* Her er 57 % uenige i påstanden, mens kun 4% er helt enig. Det er med andre ord et fåtall av respondentene som tror at ting vil bli som før.

Tap av kompetanse

Akkurat denne dataen anser vi som en svært viktig del av undersøkelsen. For det første peker undersøkelsene på en tydelig endring i holdning når det gjelder hvorvidt Covid-19 vil føre til at de slutter i jobben – med bare noen få måneders forlengelse av krisen så ser vi en tydelig effekt på hvorvidt man orker å forbli i sektoren. Men, undersøkelsen i september indikerer at sektoren kan miste hele 37% av arbeidsstokken. Dette er ganske oppsiktsvekkende tall som indikerer at mer enn hver tredje av lyd-/lysteknikkerne vurderer å slutte i jobben. Et viktig spørsmål da blir å se på *hvem* som eventuelt slutter.

Dersom vi trekker ut den delen av respondentene som svarer at de er helt eller delvis enig at Covid-19 krisen vil føre til at de slutter i jobben ser vi at hele 44% av disse er i kategorien hvor man har jobbet lengst (15 år og lengre). Det vil si, dem som svarer at det er sannsynlig at de slutter, representerer ikke nødvendigvis dem som nylig har kommet inn i bransjen og som kanskje har lyd- og lys-teknikk som en midlertidig jobb og/eller i kombinasjon med noe annet. Nesten halvparten av dem er det man kan kalle «veteraner».

Dette indikerer også at Covid-19 kan føre til tap av visse kompetanser som det har tatt tid å bygge opp.

Vurderinger

Det er noen viktige funn i undersøkelsen som bør følges opp. Noen av disse er knyttet til det som var utgangspunktet forprosjektet, nemlig utdanning og rekruttering til yrket og som kanskje bør ses på i et litt mer langsiktig perspektiv? Og så er det noen forhold som virker å være mer akutte, slik som faren for at man slutter i yrket. Bildet som dannes gjennom undersøkelsen er at dette er en yrkesgruppe som er svært glad i jobben sin, men som opplever at pandemien har store konsekvenser for bransjen, på kort sikt og på lang sikt, og for dem personlig. Dette fører til at mange vurderer å slutte og andelen av dem som vurderer dette er økende. Som følge av dette er det noe spørsmål som melder seg og som vi dessverre ikke kan si noe om gjennom denne analysen. Disse burde være utgangspunktet for den videre diskusjonen: (1) hvem er det som eventuelt slutter? (2) mister man denne kompetansen permanent? (3) hvor avhengig er bransjen av disse når den åpner opp igjen? (4) hvor lang tid vil det eventuelt ta å erstatte slik kompetanse?

Satt litt på spissen; dersom vi fikk en vaksine i morgen og alt kunne starte opp igjen, har Øyafestivalen og Rockefeller det mannskapet som trengs for å gjennomføres? Hvis ikke, hvordan vil denne kompetansen og arbeidskraften eventuelt gjenopprettes og hvor lang tid vil det ta?

Dersom dette hadde skjedd innen yrker som sykepleier, politi, eller lærer, så ville man kunne si noe om tiltak og tidsrammer ganske raskt. Ettersom man der har fastsatte utdanningsløp vil man kunne si at for å øke yrkesgruppen så må man rekruttere studenter til de forskjellige utdanningsinstitusjonene og så kan man si noe om hvor lang tid det vil ta før disse nye kullene er ferdig utdannet. Man kan estimere tiltak og tidsplan. Noe slik er mye vanskeligere i dette tilfellet, ettersom rekruttering ikke går gjennom formelle utdanningsløp og ettersom det i stor grad er snakk om erfarings basert kunnskap. Rekrutteringen er svært spredt, gjennom et mylder av «veier inn».

På den annen side, når halvparten av respondentene sier at de vurderer/planlegger etter- og videreutdanning, er dette også en mulighet til å tenke alternativt i forhold til tiltak og oppfølging. Avhengig av lengden på denne krisen, burde man kanskje vurdere å tilby forskjellige former for etter- og videreutdanning – først og fremst for å beholde og styrke eksisterende arbeidsgruppe? Og videre, at dette kanskje danner grunnlaget for det som var utgangspunktet for dette prosjektet før Covid-19; å få på plass et formelt utdanningsløp for lyd- og lysteknikere knyttet til live-bransjen.

Men dette avhenger igjen at man har et levende konsert- og festivalmarked også etter pandemien.